

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
www.philosophical-research.org

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Α. ΠΙΕΡΡΗΣ

Τρεις Εκδηλώσεις στην Σπάρτη για τα

Κάρνεια και τις Θερμοπύλες

Παρασκευή, 30^η , Σάββατο 31^η Αυγούστου,
και Κυριακή 1^η Σεπτεμβρίου
2019

*

(Προαναγγελία Συνάντησης στην Ολυμπία)

I

Υπάρχει η μαγεία της γονιμότητας.

Η Μεγάλη Μητέρα, η μάνα Γη που κυοφορεί, γεννάει και τρέφει τα πάντα, η Φύση που φύει τα γινόμενα και, αρχετυπικά, τα φυτά.

Οι χυμοί πέττονται, οι καρποί ωριμάζουν, με τη θερμότητα του Θέρους, οι γεύσεις μελώνουν, η τροφή δυναμώνει, τα ακρό-δρυα είναι έτοιμα και η οπώρα μαζεύεται και απολαμβάνεται από την συγκομιδή των σιτηρών τον Θεριστή (Ιούνιο) μέχρι τον τρύγο των σταφυλών τον Τρυγητό (Σεπτέμβρη). Μετά το καλοκαίρι, έρχεται το Μετ-όπωρο, που οι καρποί φθίνουν, το Φθιν-όπωρο.

Τελετουργίες αναπαριστούν συμβολικά τα τεκταινόμενα της φύσης και έτσι προκαλούν την αφθονία της παραγωγής, την ευετηρία της εποχής, τη ευθηνία της συγκομιδής. Αυτά είναι τα μαγικά δρώμενα.

Τέτοια αργέγονα τελεστικά ήσαν τα Κάρνεια, ειδικά για τον τρυγητό, γενικά για τον πλούτο των καρπών της γης (Σταφυλοδρομία και η σημασία της). Πολυήμερη εορτή, από 7^{ης} μέχρι και 15^{ης} (πανσελήνου) του σεληνιακού μηνός που περιελάμβανε το τέλος του δικού μας Αυγούστου. Τα Κάρνεια αποτελούσαν πανδωρική εορτή, και όλος ο μήνας Κάρνειος ήταν γενική ιερομηνία.

[Για τα Κάρνεια δείτε τις μελέτες μου:

1/ «Κάρνεια Ιερομηνιακά»,

2/ «Ολυμπία και Σπάρτη: Ιδέα και Πραγματικότητα της
Δωρικής Ουσίας του Ελληνισμού»,

3/ «Για τα Κάρνεια»,

στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects,
κατηγορία «Δωρικές μελέτες»].

Οι κοσμικοί συμβολισμοί οργανίζονται εις ενιαίες ολότητες, συγκλίνουν και συνεστιάζονται. Τα της θήλειας γονιμότητας μυστήρια της μεγάλης Μητ(έ)ρας συμπληρώνουν τα άρρενα του οργάζοντος Φαλλού. Ο Διόνυσος με την Σατυρική πριαπίζουσα ακολουθία του δεσπόζει του τρύγου και του οίνου, υγρού της σφύζουσας ζωής, με οργιώδεις μιμητικές τελετές μαγικής διέγερσης της φύσης εις εκστατικό δυναμισμό βρίθουσας πληρότητας εν θεία μέθη.

Συνέπονται δε τα ζωικά στα φυτικά. Αύγουστος είναι η εποχή μείζις των αιγοπροβάτων και οι Κριοί οργούν εις επιβατεύουσα ορμή. («Νάμουν τον Μάη γάιδαρος, τον Αύγουστο κριάρι...»). Γεννούν τα «πράμματα» τον Ιανουάριο και η λαϊκή ετυμολογία έβγαλε το όνομα «Γε(ν)νάρης» από την γέννα αυτή). Σύμβολα κραταιά της φαλλικής γονιμότητας τα κέρατα του κριού, σήμαντρα του Καρνείου, θεού κριού.

Με την Δωρική Επανάσταση οι χυμοί της ζωής, ο οργασμός της φύσης και ο ορθιασμός του φαλλού μετουσιώθηκε σε πνοή τελειότητας – όπως αργότερα ο άρτος και ο οίνος, η αρχή και το τέλος της θερινής εσοδείας από τον θερισμό στον τρυγητό, μετουσιώθηκε σε σώμα και αίμα θεού.

[Η μετάβαση από ένα σε άλλο επίπεδο θρησκευτικότητας εκφράζεται αρχιτεκτονικά στην ιδιαίτερη μορφή σημαντικών ναών του Απόλλωνα. Η Ολυμπιακή μορφή περιλαμβάνει δομές της

χθόνιας γονιμότητας και της δαιμονικής κυριότητας των δυνάμεων, ως άδυτα και μυχούς ή άλλες τροποποιήσεις του καθαρού ναϊκού συμβόλου της νέας θρησκευτικότητας, του περίπτερου σηκιού. Εκφράζεται η επιβολή της νέας θρησκευτικότητας επί των παλαιότερων.

Για τον ναό του Απόλλωνα Επικούριου στις Βάσσες της Φιγαλείας, δείτε τις πολλές μελέτες μου στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, τμήμα Research Projects, κατηγορία «Απόλλων Επικούριος». Ειδικότερα συμβουλευθείτε την συνθετική παρουσίαση όλως των πτυχών και διαστάσεων του ζητήματος στην έρευνά μου **«Ο Ναός του Επικουρίου Απόλλωνος στις Βάσσες της Φιγαλείας»**, Τριφυλική Εστία, Νο. 22, 2016, σελ. 4-71. Κριτική βιβλιογραφία έχω παραθέσει στις μελέτες μου.

Για τον κύριο ναό της Θήρας, τον ναό του Απόλλωνος Καρνείου, την εξέδρα για επιδείξεις και χορούς δίπλα στον ναό, με τεράστιο αρχαϊκό αναλημματικό τοίχο, και τις βραχοεπιγραφές γύρω, v. H. von Gaertringen, *Thera* I, 1899, pp. 275sq.; *Thera* III, 1904, pp. 64sq.

Για τον μεγάλο ναό του Απόλλωνος στην Κόρινθο, στο ύψωμα δίπλα στην αγορά, cf. R. Stillwell, *The Temple of Apollo and some other Buildings at Corinth*, (Corinth vol. I), pp. 115-134.

Για τους διαδοχικούς ναούς του Απόλλωνα στον Θέρμο της Αιτωλίας, δείτε τις έρευνες του Κ. Ρωμαίου, ΑΔ 2 και 4. Και H. Drerup, *Zu Thermos B*, in Marburger Winckelmann-Programm 1963, pp.1-12.

Για την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ναών του Απόλλωνα, cf. V. Scully, *The Earth, the Temple and the Gods – Greek Sacred Architecture*, pp. 100-131].

Στην τρίτη αυτή καλοκαιρινή συνάντησή μας θα αναλύσουμε όλες τις διαστάσεις του σύνθετου φαινομένου των Δωρικών Καρνείων για να καταλήξουμε στο νόημα του Δωρικού μετασχηματισμού. Θα συνεξετάσουμε και τα δεδομένα με την ερμηνεία τους

προκειμένου περί της άλλης κοινής Δωρικής λατρείας, της του Απόλλωνος Αγυιέως.

Ο θεματικός τίτλος της ομιλίας μου θα είναι:

*Τα Κάρνεια
Η Δωρική Μεταμόρφωση της Θρησκευτικότητας
Από την Μαγεία της Γονιμότητας στον Έρωτα του Κάλλους.*

Η ομιλία θα πραγματοποιηθεί την Παρασκευή 30 Αυγούστου, 8.30 το βράδυ, στην φιλόξενη Αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου Σπάρτης, Γκορτσολόγλου 97

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

II

Το Σάββατο το βράδυ θα εορτάσουμε τα Κάρνεια συμποσιαζόμενοι εν παιδιά και συζητούντες περί αυτών συμποτικά σχετικά θέματα.

Ένα εξόχως ενδιαφέρον, και με βαθιές σοβαρές συνέπειες είναι η αντιπαλότητα γονιμότητας και τελειότητας στις αντίστοιχες θρησκευτικότητες και στον Δωρικό τρόπο βίου. –

Π.χ. περί φοίνικος, άβατον γυναικών στα Ολύμπια, αποχή δεκάμηνος αθλητών, γυμναστικά παραγγέλματα, διατήρηση ιδίων κλήρων στην Σπάρτη μέχρι τουλάχιστον τους Μηδικούς πολέμους, σχέσεις φύλων, ρόλος της οικογένειας στο σύστημα των Ομοίων.

Η σύναξή μας θα γίνει Σάββατο, 31 Αυγούστου, στις 9.30 το βράδυ. Όποιος ενδιαφέρεται να συμμετάσχει ας επικοινωνήσει μαζί μου.

III

Τα στίφη της Μεγάλης Αυτοκρατορίας κατεβαίνουν προς τον νότο της Ελλάδας. Ο Βασιλεύς των Βασιλέων ανέλαβε την περάτωση του ρυθμού της ιστορίας από την Μεταλλική Εποχή προς συγκρότηση οικουμενικού συστήματος του πολιτισμένου κόσμου. Μένει προς ολοτελή ολοκλήρωση η μύτη της Βαλκανικής χερσονήσου. Και ευρίσκεται πανέτοιμος για τον κοσμοϊστορικό ρόλο του προ των πυλών της κυρίως Ελλάδας. Επελαύνει αγέρωχος.

Καλοκαίρι του 480 π.Χ. Ολυμπιακό έτος. Στην πανσέληνο του Αυγούστου οι Έλληνες εορτάζουν τον συνεκτικό δεσμό τους, την πολιτισμική ταυτότητά τους, στον κατ' εξοχήν τόπο Ολυμπιότητας.

Η ενότητα του Ελληνισμού, δεν είναι πολιτική, είναι πάντα πολιτισμική. Στα Ολύμπια οι Έλληνες εορτάζουν την μεγάλη αφιέρωση του ανθρώπου ως άγαλμα τελειότητας στους Ολύμπιους της άμοχθης ιδανικής τελειότητας. Επιδεικνύει ο αθλητής εαυτόν ως ζων άγαλμα προς τους θεούς, και ιδιαίτερα

προς τον κύριο θεό των Ελλήνων, τον πρωθήβη του κάλλους, τον Άνακτα Απόλλωνα. Οι λοιποί Ολύμπιοι αποτελούν εξαπολλωνισμένες προγενέστερες θεότητες. Άγαλμα ο Κούρος, για τον οποίο αγάλλεται ο Μέγας Κούρος.

Επίδειξη τελειότητας και νικητήρια απόδειξη τελειότητας. Ο Αγών της Αριστείας συνιστά της πεμπτουσία του κλασσικού Ελληνισμού.

Μπροστά στην χαρακτηριστική εορτή της αιωνιότητας του «τέλους», στα Ολύμπια, η απειλή της υποδούλωσης, της ένταξης στην κραταιά αυτοκρατορία, φαντάζει μια ακόμη περίπτωση μέριμνας του χρόνου, κατά τον τρίτο πυλώνα της, την εξασφάλιση ζωτικού χώρου. Το κάτω κάτω, η ένταξη δεν θα έθιγε την πολιτισμική ταυτότητα του Ελληνισμού. Αντιθέτως, η Αυτοκρατορία εξελληνίζετο, αρχίζοντας από τις τέχνες. (Όπως εκτυλίχθηκε αργότερα η υπόθεση με την Ρωμαϊκή ηγεμονία και εν συνεχεία Αυτοκρατορία).

Και έτσι τότε οι Έλληνες σχολάζουν την παιδιά του «τέλους» της αιωνιότητας στην Ολυμπία, και δεν ασχολούνται με την μέριμνα του ζωτικού χώρου εν όψει της Περσικής προσβολής.

Αμέσως μετά την μάχη των Θερμοπυλών και την ναυμαχία του Αρτεμισίου, ενώ ο Ξέρξης είναι έτοιμος να συνεχίσει την προέλασή του προς νότο,

ἦκον δέ σφι αὐτόμολοι ἄνδρες ἀπ’ Ἀρκαδίας ὀλίγοι τινές, βίου τε δεόμενοι καὶ ἐνεργοὶ βουλόμενοι εἶναι. ἄγοντες δὲ τούτους ἐς ὄψιν τὴν βασιλέως ἐπυνθάνοντο οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ ποιέοιεν· εἷς δέ τις πρὸ πάντων ἦν ὁ εἰρωτῶν αὐτοὺς ταῦτα. Οἱ δέ σφι ἔλεγον ὡς Ὀλύμπια ἄγουσι καὶ θεωρέοιεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἵππικόν. ὁ δὲ ἐπείρετο ὅ τι [τὸ ἄεθλον] εἴη σφι κείμενον περὶ ὅτεν ἀγωνίζονται· οἱ δὲ εἶπον τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον στέφανον.

Ηρόδοτος, Θ, 26, 1-2.

Εκείνο τον χρόνο τα Κάρνεια συνέπιπταν με τα Ολύμπια. “ἦν μὲν τῆς ὥρης μέσον θέρος” (Ηρόδοτος Θ, 12, 1). Και επειδή η εορταστική λατρεία του Απόλλωνα στην αμεριμνησία της αιωνιότητας εν τελειότητι δεν επέτρεπε παράκαιρη φροντίδα για τα χρονικά, ούτε για τις δομές της ασφάλειας και ανεξαρτησίας και εξουσίας και ζωτικού χώρου, ούτε καν όταν μέγιστοι κίνδυνοι επικρέμανται – γι αυτό η Σπάρτη στέλνει αφοσιώσεως δίκην τον Λεωνίδα με το επίλεκτο σώμα των 300, περιλαμβάνοντας σε αυτό όσους είχαν ήδη τεκνογονήσει, τους πρεσβύτερους άρα, χωρίς των νεωτέρων (Ηρόδοτος, Η, 205, 2). Ακόμη και η αποστολή αυτών των προδρόμων έγινε γιατί υπήρχε ο φόβος ότι εάν οι λοιποί Έλληνες δουν αναβλητικότητα στην στάση της Λακεδαιμόνας θα εμψύχωναν ευκολότερα.

τούτους μὲν τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδην πρῶτους ἀπέπεμψαν Σπαρτιῆται, ἵνα τούτους ὀρώντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι στρατεύωνται μηδὲ καὶ οὗτοι μηδίσωσι, ἦν αὐτοὺς πυνθάνωνται ὑπερβαλλομένους· μετὰ δέ, τὰ Κάρνεια γὰρ σφί ἦν ἐμποδῶν, ἔμελλον ὀρτάσαντες καὶ φυλακὰς λιπόντες ἐν τῇ Σπάρτῃ κατὰ τάχος βοηθήσειν πανδημεί. ὥς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἐνένωντο καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιήσειν· ἦν γὰρ κατὰ τῶντ’ Ὀλυμπιάς τούτοις τοῖς πράγμασι συμπεσοῦσα·

Ηρόδοτος, Η, 206

Ο φόβος του μηδισμού ήταν έντονος και δικαιολογημένος. Μετά την μάχη των Θερμοπυλών, όταν αποφασίζεται να υπάρξει νέα γραμμή άμυνας ο Ισθμός, γρήγορα και ενεργητικά συμμετέχουν στην προσπάθεια μερικοί μόνο από τους Πελοποννησίους, παρά της Σπαρτιατική ιδιότυπο ηγεμονία και Πελοποννησιακή Συμμαχία.

οἱ δὲ βοηθήσαντες ἐς τὸν Ἴσθμὸν πανδημεὶ οἶδε ἦσαν Ἑλλήνων, Λακεδαιμόνιοί τε καὶ Ἀρκάδες πάντες καὶ Ἡλεῖοι καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικυώνιοι καὶ Ἐπιδαύριοι καὶ Φλειάσιοι καὶ Τροιζήνιοι καὶ Ἑρμιονέες. οὗτοι μὲν ἦσαν οἱ βοηθήσαντες καὶ ὑπεραρρωδέοντες τῇ Ἑλλάδι κινδυνευούσῃ· τοῖσι δὲ ἄλλοισι Πελοποννησίοισι ἔμελε οὐδέν. Ὀλύμπια δὲ καὶ Κάρνεια παροιχάκεε ἤδη.

Ηρόδοτος, Θ, 72

Αυτά είναι τα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν το πλαίσιο για την ερμηνεία της θυσίας του Λεωνίδα και των 300.

Περί τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. αποικρυσταλλώνονται δύο στρατηγικές εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας στην Σπάρτη.

Η πρώτη εμμένει στην Απολλώνια φύση της Δωρικής ιδέας. Η κοσμική τάξη συνέχεται από τον έρωτα του καλού. Μεγαλύτερη ισχύ και από την χθόνια γονιμότητα και από την κυριότητα των δυνάμεων έχει ο ανθός του κάλλους. Αυτός δημιουργεί πνοή αρμονίας που συντάσσει το σύστημα του παντός σε ενιαία ολοκληρία.

Στο ανθρώπινο επίπεδο η κοσμική τάξη εκφράζεται από δυο θεμελιώδεις αρετές, την εσθλότητα και την αιδώ. **Σκοπός και τέλος είναι το «τέλος» της τελειότητας, μέσο δε επίτευξής του το αγωνιστικό ιδεώδες της ζωής. Εσθλός σημαίνει αυτός που πλέρια Είναι, που είναι στην ακμή της ύπαρξής του, στο «τέλος» της ουσίας του. Αιδώς είναι η συστολή μπροστά στο όμορφο, η αποστροφή του αισχρού, του άσχημου («μη το κάνεις, δεν είναι ωραίο»).** Ο εσθλός, ο «καλός», ο τέλειος στην φυσική υπόστασή του, δεν κάνει πράγματα απάδοντα προς την τελειότητα του κάλλους του, δεν λερώνει, δεν ασχημαίνει με τις πράξεις του την ομορφιά του. Η αιδώς τον εμποδίζει αρνητικά να παρεικλίνει από την προστακτική της αριστείας, να μιάνει το ολοκλήρωμα της τελειότητας του εσθλού. Δεν χρειάζεται βέβαια κανονικά αυτή η αρνητική δράση εμποδισμού, **γιατί αρκεί ο μέγας νόμος της Ομοιότητας για να δέσει την μορφή του κάλλους στο σώμα με την «ωραία» πνοή του πνεύματος στην αλήθεια, και την όμορφη δράση, πράξη και ενέργεια.** Η αιδώς λειτουργεί περισσότερο στο ατελέστερο προσανατολίζοντάς το να στρέφεται προς το τελειότερο ως πνοή ζωής και αψευδή κανόνα σκέψης και δράσης. **Και έτσι ο ανθός του κόσμου**

σταθεροποιεί το σύστημα καλύτερα από την κυριότητα της δύναμης ή την χθόνια γονιμότητα. Το κάλλος γαληνεύει την ψυχή, και έτσι την ελευθερώνει από τριβές ανησυχίας ώστε να λειτουργήσει απερίσπαστα στο οικείο της έργο – επιτυγχάνει αυτό όπως δεν μπορεί να το κάνει ούτε ο άξονας αξιόπιστης ισχύος και η ανακούφιση από την έμπιστη υποταγή στην παντοδυναμία, ούτε ο δυναμισμός της γονιμότητας και η συμπορευτική άφηση στον σωστικό ρυθμό της περιοδικότητας.

αἰδώς, Ἀργεῖοι, κάκ' ἐλέγχεα, Φεῖδος ἀγῆτοί·

πῇ ἔβαν εὐχωλαί, ὅτε δὴ φάμεν εἶναι ἄριστοι

Ιλιάς Θ 228-9

***εἰ δ' ἐὼν καλὸς ἔρδων τ' εἰκότα μορφᾷ
ἀνορέαις ὑπερτάταις ἐπέβα
παῖς Ἀριστοφάνεος, οὐκέτι πρόσω
ἀβάταν ἄλα κίωνων ὕπερ Ἡρακλέος περᾶν εὐμαρές,***

Πίνδαρος, *Νεμεονίκαι*, III 19-22

***σθένει τ' ἔκπαγλος ἰδεῖν τε μορφάεις, ἄγει τ' ἀρετὰν οὐκ
αἴσχιον φυᾶς***

Πίνδαρος, *Ισθμιονίκαι*, VII 22

Αντίστοιχα διαμορφώνεται και ισχύει η γεωπολιτική αρχή. Η Σπάρτη να ακμάζει στην τελειότητα των Ομοίων, και τα άλλα έπονται: η αιδώς στους ατελέστερους, ο φυσικός σεβασμός προς το όμορφο, η έφεση βελτίωσης εαυτών, ο έρωσ του κάλλους, η πειθαρχία σε αυτό που θα σε βελτιώσει με την πνοή του. Με ένα Σπαρτιάτη Οδηγό, με μια Λακεδαιμόνια προτροπή, πολλές φορές αποκαθίστατο η τάξη σε ταραγμένα συστήματα χωρίς ανάγκη περαιτέρω παρέμβασης.

Η Σπάρτη στην ακμή της ήταν το αντίθετο από φιλοπόλεμη. Δεν έμενε άλλωστε χρόνος για τέτοιες ασχολίες και μέριμνες, αφού η πολεμική περίοδος, το καλοκαίρι, γέμιζε από το κάλλος της εορτάζουσας πόλης με τις τρεις πολυήμερες μεγάλες εορτές του Απόλλωνα στο Στάσιμο του χρόνου, στην σχόλη της αιωνιότητας.

Η Σπάρτη αποτελούσε την πραγμάτωση της ιδέας του πολιτισμικού Ελληνισμού.

Αυτή ήταν η βασική στρατηγική αρχή της μεγάλης ακμής της πόλης, 800-550 π.Χ. Αυτή έκανε ώστε να μην συνεχίσει η Σπάρτη την πορεία της στην άνοδο κυριαρχικής ισχύος επεκτείνοντας τον ζωτικό της χώρο προς βορρά και στα νησιά μετά τον Β' Μεσσηνιακό Πόλεμο. Η στρατηγική αυτή ωδηγούσε στην γραμμή ελάχιστης ηγεμονικής παρεμβατικότητας.

Την αρχή της έμμεσης ενέργειας σήκωνε κυρίως μέχρι το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου ο οίκος των Ευρυποντιδών (Προκλιδών). Μια σειρά από καίριας σημασίας δυσεξήγητα αινίγματα της αρχαϊκής και κλασσικής Σπαρτιατικής ιστορίας εξηγούνται και φωτίζονται από την αντιπαράθεση των δυο στρατηγικών.

Η δεύτερη στρατηγική αρχή έβλεπε αναγκαία την επίπονη επιδίωξη του ηγεμονικού ρόλου της Σπάρτης, ακριβώς για να μπορεί να επιδίδεται στην παιδιά της αιωνιότητας του κάλλους.

Η παρεμβατική ανάμειξη στα σημαντικά ή και ενδεικτικά και συμβολικά δρώμενα του ευρύτερου Ελληνικού χώρου, με στόχο την μετάβαση από την εκούσιο ηγεμονία του κάλλους στην αναγκαστική πειθαρχία του ισχυρού, από την ερωτική επιβολή στην εξουσιαστική επιταγή, από την Απολλώνια ηγεμονία στην κυριαρχία της Δύναμης, - αποτελεί το χαρακτηριστικό γνώρισμα της δεύτερης αυτής στρατηγικής εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας, και το σημείο μόνιμης τριβής και συχνών αντιπαράθεσεων στο εσωτερικό της Σπάρτης.

[Αντίθεση Κλεομένη και Δημάρατου στα θέματα Ἀργους, Αθηνών και Αίγινας κατά το τέλος του 6^{ου} και αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. – Μετά Πλεισταρχος και επίτροπος ο Παυσανίας και Πλειστοάναξ από την μια μεριά, Λεωτυχίδης και Αρχίδαμος από την άλλη. – **Όταν οι Ίωνες και Αιολείς της Μ. Ασίας εξήτησαν την βοήθεια της Σπάρτης απειλούμενοι από την επέκταση της Περσικής ισχύος δυτικά μετά την ήττα της Λυδίας (546 π.Χ.), οι Λακεδαιμόνιοι αρνούνται κάθε παρέμβαση, διαμηνύοντας στον Κύρο να μην παρέμβει από την μεριά του στα πράγματα της κυρίως Ελλάδας (Ηρόδοτος, Α, 152-3)].**

Φορέας της Στρατηγικής Προβολής Ισχύος μέχρι το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου ήταν ο πρεσβυγενής βασιλικός οίκος των Αγιδών (από τον Ευρυσθένη).

[Με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου και την αποφασιστική παρέμβαση του Λύσανδρου στην εκλογή του Αγησιλάου (η «Χωλή Βασιλεία»), αντικαταλλάσσονται οι δυο στρατηγικές στους δυο οίκους].

Ο Λεωνίδας (Αγίδης) εκφράζει την στρατηγική δύναμης και προβολής ισχύος. Είναι η ψυχή του πολεμικού συναγερμού των Ελλήνων.

[Επιδιώκει να εκθέσει τους Θηβαίους λόγω του διαλαλούμενου φιλομηδισμού των. (Ηρόδοτος, Η, 205,3). Τους κρατεί ως ομήρους μέχρι τέλους (Η, 222). Και καλεί τις Σύμμαχες πόλεις να στείλουν κανονικό στρατό και όχι προδρόμους στις Θερμοπύλες όταν αντιλαμβάνεται ότι οι Έλληνες σκέφτονται να διαδράσουν από τα Στενά. (Ηρόδοτος, Η, 207). – **Οι πρόδρομες δυνάμεις, ελάχιστες και από πολύ λίγες πόλεις, στις Θερμοπύλες, Ηρόδοτος, Η, 202-203).**- Το γενικό αίσθημα απαισιόδοξο, λέγεται εις ενθάρρυνση ότι τα μεγάλα πέφτουν (Ηρόδοτος, Η, 203)].

Την θούρια σημασία του Λεωνίδα διαδηλώνει και η άκρα οργή του Ξέρξη προς αυτόν, εξικνούμενη μέχρι και μετά θάνατον αικείας του σώματός του, αντίθετη προς το Περσικό ήθος.

Ἰταῦτα εἶπας Ξέρξης διεξήιε διὰ τῶν νεκρῶν καὶ Λεωνίδεω, ἀκηκοὼς ὅτι βασιλεύς τε ἦν καὶ στρατηγὸς Λακεδαιμονίων, ἐκέλευσε ἀποταμόντας τὴν κεφαλὴν ἀνασταυρῶσαι. Δῆλα μοι πολλοῖσι μὲν καὶ ἄλλοισι τεκμηρίοισι, ἐν δὲ καὶ τῷδε οὐκ ἦκιστα γέγονε, ὅτι βασιλεὺς Ξέρξης πάντων δὴ μάλιστα ἀνδρῶν ἐθυμώθη ζῶντι Λεωνίδῃ· οὐ γὰρ ἂν κοτε ἐς τὸν νεκρὸν ταῦτα

*παρενόμησε, ἐπεὶ τιμᾶν μάλιστα νομίζουσι τῶν ἐγὼ οἶδα
ἀνθρώπων Πέρσαι ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια.*

Ηρόδοτος H, 238

Cf. την συνέχεια Ηρόδοτος Θ, 114, 1; I, 64].

Παρά την ιστορική γεωπολιτική και στρατηγική συλλειτουργεί η θεία διάσταση του χρόνου. Η σχέση Σπάρτης και Δελφών ήταν ορίζουσα της Δωρικής ταυτότητας. Υπήρχε χρησμός της Πυθίας για την Περσική εισβολή και την μοίρα της Σπάρτης.

*υμῖν δ', ὦ Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυχόροιο,
ἢ μέγα ἄστν ἐρικυδὲς ὑπ' ἀνδράσι Περσεΐδῃσι
πέρθεται, ἢ τὸ μὲν οὐχί, ἀφ' Ἡρακλέους δὲ γενέθλης
πενθήσει βασιλῇ φθίμενον Λακεδαίμονος οὔρος.
οὐ γὰρ τὸν ταύρων σχήσει μένος οὐδὲ λεόντων
ἀντιβίην· Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος· οὐδέ ἔφημι
σχήσεσθαι, πρὶν τῶνδ' ἕτερον διὰ πάντα δάσῃται.*

Ηρόδοτος H, 220, 4 = No. 100 Parke – Wormell

Γνωρίζοντας τον χρησμό ο Λεωνίδας, επιτρέπει την αποχώρηση των και ούτως ή άλλως μελλόντων να αποχωρήσουν συμμάχων, βουλόμενος *«κλέος καταθέσθαι μούνων Σπαρτιητέων»* (Ηρόδοτος H 220, 4).

[Ο χρησμός διακηρύσσει το ακαταμάχητο της Περσικής Αυτοκρατορίας. Το ίδιο άλλοι χρησμοί, προς άλλες πόλεις. Ο Απόλλων, θεός των Ελλήνων

για την αίσθηση των πέριξ βαρβάρων, έχει αρχίσει να δυσχεραίνεται με τον λαό του].

Η τρίτη και τελεσιουργός διάσταση του νοήματος της αφιερωματικής θυσίας υπεικφαίνεται από την διήγηση του Ηροδότου.

Το πλαίσιο έχει κλείσει, η σκηνή του τελετουργικού έχει στηθεί. Εκατέρωθεν οι πρωταγωνιστές με την συνοδεία τους.

Εκείθεν ο Βασιλεύς των Βασιλέων, ο Κύριος των Δυνάμεων, ο επίγειος Άρχων του Κόσμου τούτου, άξων σταθεροποίησης του ανθρώπινου οικουμενικού συστήματος στον πολιτισμένο κόσμο, ο Μέγας Βάρβαρος ως μη μετέχων του Ελληνικού ιδεώδους, και όχι για κανένα άλλο λόγο υλικό ή πνευματικό.

Εδώθε ο Ηρακλείδης Λεωνίδας με τους επίλεκτους Δωριείς Σπαρτιάτες και λίγους συμμάχους εμπνευσμένους από τον Δωρικό έρωτα.

Εκεί η επιτυχής διαχείριση του χρόνου στους τρεις πυλώνες της μέριμνας: αποδοτικοί θεσμοί συνάρθρωσης για την διαίωνιση του είδους, δημιουργικό πεδίο παραγωγής, συσσώρευσης, μετακίνησης και κατανάλωσης αγαθών, εγγυημένη ασφάλεια ζωτικού χώρου από τον οίκο, στον οικισμό, στην αυτοκρατορία. Αποτελεσματική συνέργεια οικογένειας, οικονομίας και εξουσίας.

Εδώ η αμέριμνη παιδιά της τελειότητας, η εορτή της αιωνιότητας, το βίωμα του «τέλους» αντί της διάρκειας, ο έρωτας του κάλλους, η έκσταση του άνθους, η λατρεία του Απόλλωνος, του Μέγιστου Κούρου, του πρωθήβη Άνακτα.

Εκφαντικώτερο συμβολισμό δεν μπορούμε να φαντασθούμε.

Και κατά την τάξη του Κόσμου ως Φαίνεσθαι του Εΐναι, ως Απο-κάλυψη του Απόλυτου, ως Επι-φάνεια του Θεού, το κάθε μέρος κερδίζει το οικείο βραβείο του.

Ο Ξέρξης νικά στον χρόνο, και χάνει και τον χρόνο και την αιωνιότητα.

[Η Περσική Αυτοκρατορία μπαίνει στην περίοδο της παρακμής της. – Το βαθύτερο όμως νόημα μεγασθενώς διασαλπίζει ο Αισχύλος στους «Πέρσες» του].

Ο Λεωνίδας και οι 300 ηττήθηκαν και σκοτώθηκαν, αλλά κέρδισαν την αιωνιότητα με την τελειότητά τους στην δόξα του κάλλους των.

τοῖς μὲν πέδα κάλλεος αἰέν

Ίβυκος, Fr. 282.46 Campbell

Και έτσι δεσπόζουν στον χρόνο εξ αιωνιότητος.

Δεν έχει νόημα το αποτέλεσμα, αλλά η μορφή.

Δεν σώζει η επιτυχία στον χρόνο αλλά η τελειότητα στην αιωνιότητα.

Και ιδού το θαύμα του Κόσμου: η αποτυχία της τελειότητας στον χρόνο έχει μεγαλύτερο αποτέλεσμα στον χρόνο από την επιτυχία της ατέλειας. Γιατί ο χρόνος είναι η αιωνιότητα, τίποτε άλλο από το ξετύλιγμα της αιωνιότητας.

Ο κοσμικός ανθός ανάσσει επιφανής Απόλλων.

[Ο Ξέρξης στέλνει κατάσκοπο ιππέα να δει πόσοι είναι και τι κάνουν οι Έλληνες που έχουν μαζευθεί και φυλάσσουν τα Στενά.

ὥς δὲ προσήλασε ὁ ἵππευς πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἐθηεῖτό τε καὶ κατώρα πᾶν μὲν οὐ τὸ στρατόπεδον· τοὺς γὰρ ἔσω τεταγμένους τοῦ τείχεος, τὸ ἀνορθώσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ, οὐκ οἶά τε ἦν κατιδέσθαι· ὁ δὲ τοὺς ἔξω ἐμάνθανε, τοῖσι πρὸ τοῦ τείχεος τὰ ὄπλα ἔκειτο. ἔτυχον δὲ τοῦτον τὸν χρόνον λακεδαιμόνιοι ἔξω τεταγμένοι. τοὺς μὲν δὴ ὠραγυμναζομένους τῶν ἀνδρῶν, τοὺς δὲ τὰς κόμας κτενιζομένους. ταῦτα δὴ θεώμενος ἐθώμαζε καὶ τὸ πλῆθος ἐμάνθανε. μαθὼν δὲ πάντα ἀτρεκέως ἀπήλαυνε ὀπίσω κατ' ἡσυχίην· οὔτε γὰρ τις ἐδίωκε ἀλογίης τε ἐκύρησε πολλῆς· ἀπελθὼν τε ἔλεγε πρὸς Ξέρξην τά περ ὁπώπεε πάντα. ἀκούων δὲ Ξέρξης οὐκ εἶχε συμβαλέσθαι τὸ ἐόν, ὅτι παρεσκευάζοντο ὥς ἀπολεόμενοί τε καὶ ἀπολλύντες

*κατὰ δύναμιν· ἀλλ' αὐτῷ γελοῖα γὰρ ἐφαίνοντο ποιεῖν,
μετεπέμψατο Δημάρατον τὸν Ἀρίστωνος, ἐόντα ἐν τῷ
στρατοπέδῳ.*

Ηρόδοτος, Η 208-209,1

Και ο Δημάρατος του εξηγεί ότι έχει να κάνει **με τους αρίστους άνδρες στον Κόσμο**. Και εάν υποτάξει την Σπάρτη, δεν υπάρχει άλλο έθνος ανθρώπων που θα του αντισταθεί].

Τρεις ενεπίγραφες στήλες στον τόπο της μάχης σημαίνουν την ταφή η μία των Ελλήνων που έπεσαν μαχόμενοι, η άλλη των Λακεδαιμονίων χωριστά, και η τρίτη του Αναρνάνα μάντι Μεγιστία (αναφέροντος το γένος στον Μελάμποδα), ο οποίος είχε δει στα ιερά από το βράδυ τον επερχόμενο θάνατο την μέρα που θα ξημέρωνε. Τα μνήματα και τις δυο πρώτες επιγραφές έκαναν οι Αμφικτύονες. (Ηρόδοτος, Η, 228). Σε αυτούς λοιπόν ανήκει το γνωστό επίγραμμα για τους Σπαρτιάτες:

ᾧ ξειν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε

κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι.

[Σε αυτό το μήκος κύματος κινείται ο Καβάφης στο «Θερμοπύλες» του: «ποτέ από το χρέος μη κινούντες». Αλλά οι Σπαρτιάτες δεν ήσαν Καντιανοί! Ασφαλώς όμως υπάρχει και η προστακτική της αριστείας (τελειότητας), αλλά αυτή είναι πολύ φυσική για να την πούμε «χρέος», οφειλή, υποχρέωση].

Στο πραγματικό πνεύμα και τον συμβολισμό της θυσίας για τους Σπαρτιάτες τους ίδιους και τους εμπνεόμενους από τον Δωρικό έρωτα Έλληνες, κινείται το επίγραμμα του Σιμωνίδη:

τῶν ἐν Θερμοπύλαις θανόντων

εύκλεης μὲν ἅ τύχα, καλὸς δὲ ὁ πότμος,
 βωμὸς δ' ὁ τάφος, πρὸ γόων δὲ μνᾶστις, ὁ δ' οἶκτος

ἔπαινος·

ἐντάφιον δὲ τοιοῦτον εὐρώς
 οὐθ' ὁ πανδαμάτωρ ἀμαυρώσει χρόνος.
 ἀνδρῶν ἀγαθῶν ὅδε σηκὸς οἰκέταν εὐδοξίαν
 Ἑλλάδος εἴλετο· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Λεωνίδα,
 Σπάρτας βασιλεύς, ἀρετᾶς μέγαν λελοιπῶς
 Κόσμον, ἀέναόν τε κλέος.

Διόδωρος, XI, 11, 6 = Σιμωνίδης Fr. 531 Campbell

Ὅπως υποδηλώνει το ίδιο το επίγραμμα («αὐτός ἐδῶ ὁ σηκός»), γράφηκε πάνω σε μνημεῖο του Λεωνίδα καὶ των πεσόντων 300.

Πρόκειται για τὴν στήλη του μνήματος για τὸν Λεωνίδα που στήθηκε δίπλα στο μνῆμα του Παυσανία, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ θέατρο, ἐκεῖ που ελάμβαναν χώρα τὰ Λεωνίδεια (Παυσανίας III, 14, 1). Ἐκεῖ ἦταν καὶ ἡ στήλη με τὰ ονόματα πατρὸθεν ὅλων των 300, ὅπως τὰ εἶχε δεῖ ὁ Ἡρόδοτος. Αὐτὸ τὸ ἐπίγραμμα εἶναι τὸ γνησιώτερο τεκμήριο τῆς Σπαρτιατικῆς εκδοχῆς τῆς θυσίας.

Στὴν συνάντησή τῆς Κυριακῆς θα ἀναλύσω τὴν σύνθεση γεγονότων, στρατηγικῆς καὶ ιδέας ὥστε νὰ ἀναδυθεῖ τὸ νόημα τῆς θυσίας στὶς Θερμοπύλες.

Η ιστορική ανάλυση εγγράφεται στο μεταφυσικό πρόβλημα της σχέσης αριστείας και επιτυχίας, τελειότητας και αποτελεσματικότητας. Βαθαίνουμε έτσι την μελέτη μας στο θεμελιακό πρόβλημα της Σπάρτης από τα μέσα του 6^{ου} στις αρχές του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Τι κάνει η επιτετευγμένη τελειότητα με τον χρόνο; Αρκείται, ως έδει βάσει της αυτάρκειας του όντος στην τελειότητά του, στην επί-δειξη, ή αποζητά ο κόσμος από-δειξη;

Θεματικός τίτλος της ομιλίας μου είναι:

Οι Αληθινές Θερμοπύλες

Το Δίλημμα της Σπάρτης στον Χρόνο:

Επιβολή του Κάλλους ή Κυριαρχία της Δύναμης;

Η ομιλία θα πραγματοποιηθεί την Κυριακή 1^η Σεπτεμβρίου, 8.30 το βράδυ, στην φιλόξενη Αίθουσα του Εμπορικού Συλλόγου Σπάρτης, Γκορτσολόγλου 97

Η είσοδος είναι ελεύθερη.

Μετά την ομιλία θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση.

IV

ΠΡΟΑΝΑΓΓΕΛΙΑ

Από 13 έως 23 Σεπτεμβρίου θα βρίσκομαι στην Ολυμπία για την έρευνά μου εκεί.

Το τριήμερο 20 – 22 Σεπτεμβρίου θα πραγματοποιήσουμε νέα Συνάντηση με Ολυμπιακή θεματολογία, σε αρχαιολογικά, θρησκευολογικά, αθλητικά και ιστορικά ζητήματα ταυτότητας του κλασσικού Ελληνισμού.